

יחסי ישראל-ארה"ב

אתגרים

לאורך השנים, מאז הקמתה של מדינת ישראל התגבשה מערכת יחסים ייחודית בין ארצות הברית וישראל, שזכתה להגדרות שונות: מערכת "יחסים מיוחדים", בעלות ברית, בעלת ברית שאינה חברה בנאט"ו ועוד. להלן נפרט את מרכיביה של מערכת יחסים זו, בין השאר על רקע מלחמת "חרבות ברזל".³⁵

הדימוי הרווח בארצות הברית את עוצמתה הצבאית-אסטרטגית של מדינת ישראל הינו בעל חשיבות מכרעת בעיצוב ההערכה בדבר חיוניותה של ישראל כנכס אסטרטגי עבור ארצות הברית. במסגרת זו ניתן לציין כמה מישורים חשובים. המישור המודיעיני: לאורך שנים רווחה בארה"ב הערכה שיש בידי ישראל יכולות להעמיד לרשות ארצות הברית מידע ייחודי, בעיקר על הסביבה המזרח-תיכונית, שרשויות המודיעין של ארצות הברית יתקשו להשיג. במקביל, רווחת אמונה שקרבתה של ישראל לעולם הערבי וההיכרות הקרובה שלה עם התרבות הערבית מאפשרים לה לגבש הערכת מצב שונה, ואולי גם איכותית יותר, מזו שיש לגורמי המודיעין בארצות הברית על אודות המציאות המזרח-תיכונית. הערכה זו העצימה את מעמדה של ישראל כנכס אסטרטגי עבור ארצות הברית.

מקובל לחשוב שמעבר להיבטים הקונקרטיים של עוצמה ואינטרסים היחסים בין ארצות הברית וישראל מתבססים גם על מערכת ערכים משותפת, ובעיקר על האמונה בחיוניותו של משטר דמוקרטי, שמירה על חופש הביטוי והפולחן, ערכי משפחה, מסורת דתית ועוד.

35 להרחבה, ראו: זכי שלום, יחסי ישראל-ארה"ב על רקע מלחמת חרבות ברזל - אתגרים ובעיות, מכון משגב, 19 במאי, 2024. וגם, זכי שלום, שיקום מעמדה של ישראל כנכס אסטרטגי בעיני ארה"ב מחייב ניצחון ללא עוררין בעזה, מכון משגב, 11 ביולי 2024.

הגם שמערכת הערכים המשותפת מקבלת בולטות רבה במפגשים בין נציגי המדינות, אנו סבורים שהדימוי על אודות עוצמתה של ישראל במגוון מישורים מהווה את המרכיב העיקרי בעיצוב היחסים הקרובים בין שתי המדינות. לעומת זאת, מערכת הערכים המשותפת היא בעלת מעמד משני בחשיבותו.

קיימת תלות ברורה בין דימוי העוצמה ויחסי הקרבה בין שתי המדינות. הנחת היסוד היא שככל שדימוי העוצמה של ישראל גבוה יותר בעיני הממשל, כך תגבר הנטייה לשיתוף פעולה ויצטמצמו המחלוקות והמשברים בין שתי המדינות. תלות זו באה לידי ביטוי בנושא החימוש, אתגר מרכזי שליווה את ישראל מתחילת המלחמה. ממשל ביידן איים כי יוקפאו משלוחי נשק אם לא תחודש זרימת הסיוע ההומניטרי לעזה בהיקפים גדולים יותר. יוזכר כי איום דומה הושמע גם לפני הכניסה הקרקעית לרפיח. אולם, ממשל ביידן הבחין בין חימוש התקפי, שעוכב באמצעים בירוקרטיים (כך גם לפי תלונה של חבר הקונגרס טום קוטון),³⁶ לבין מיירטים הנדרשים למערכות כפת ברזל וחץ, שאותם ארה"ב ממשיכה לספק ומוסיפה מערכות משלה כדי לעבות את מטריית ההגנה.

קיים חוסר סימטריה ברור בין מרחב התמרון של ארצות הברית מול ישראל ובין מרחב התמרון של ישראל מול ארצות הברית: באורח עקרוני, מבחינת ארה"ב, קיימת אופציה ברורה של התנתקות כמעט מוחלטת מישראל. למדינת ישראל, לעומת זאת, אין תחליף ממשי ליחסים עם ארצות הברית. תמונת מצב זו יוצרת לכאורה מצב של תלות ונחיתות אינהרנטית של ישראל מול ארצות הברית.

בפועל יש גם לישראל מנופי לחץ רבי-עוצמה מול הממשל: לישראל יש בדרך כלל תמיכה רחבה בקונגרס; בדעת הקהל; יש לה לובי חזק למדי ואפקטיבי מול חוגי הממשל; יש לה קהילה יהודית תומכת בדרגות משתנות של אינטנסיביות; יש לה יכולות טכנולוגיות-מדעיות, עוצמות מודיעיניות ייחודיות וערכיות ויכולות צבאיות המסייעות למאמצייה של ארה"ב נגד הטרור ואויבים אחרים במרחב. מרכיבים אלה ואחרים הופכים את הקשרים עימה לכדאיים מבחינת ארצות הברית. מלחמת "חרבות ברזל" חידדה את הדילמה האסטרטגית של ישראל בנוגע ליחסים בין המדינות לגבי השאלה: עד כמה, ובאילו נסיבות, יכולה ישראל לסרב לבקשה/תביעה מצד הממשל האמריקני, בייחוד כשהיא באה מצד הנשיא.

בחודשים האחרונים נוצרה מציאות אסטרטגית חדשה במזרח התיכון. חילופי הממשל בארצות הברית: הבחירות שנערכו בארצות הברית בנובמבר 2024 העניקו ניצחון מוחץ לטראמפ על פני ריבתו, קמאלה האריס. הניצחון שלו כלל גם הישגים מרשימים בבחירות לקונגרס.

השאלה שעמדה על הפרק היא: לאן מועדות פניה של ארצות הברית. האם היא תמשיך ללכת בדרך שהתווה לה הנשיא אובמה, ואחריו הנשיא ביידן - דרך שהובילה להחלשת מעמדה, יוקרתה ויכולת ההרתעה שלה בזירה הבינלאומית - או שמא היא תעלה על דרך חדשה שתחזיר אותה למעמד של מעצמה מובילה, מודל לחיקוי ומקור התקווה של העולם החופשי. מהתנהלותו של הנשיא טראמפ עד כה, נראה שפניה של ארה"ב לתמיכה חד משמעית בישראל, בוודאי בכל הנוגע למטרות המלחמה ברצועת עזה.

Tom Cotton, 47 Senate GOP Colleagues to Biden-Harris Administration: Delaying Weapons to Israel Undermines Our Ally, 36 Accommodates Iran, August 2, 2024.

בהקשר שלנו ההצהרה המחייבת ביותר הייתה גלומה בתביעתו הנחרצת של טראמפ כי החמאס ישחרר את החטופים עד תאריך כניסתו לתפקיד כנשיא. אם הדבר לא יקרה, הוא איים, ייפתחו שערי גיהנום. הנשיא חזר על איום זה כמה פעמים. היה ברור לכול שיוקרתו ואמינותו עומדות מעתה על הפרק. אם לא יממש את איומיו, ייפגע כוח ההרתעה שלו במידה משמעותית. העובדה שהוא לא הגביל את החמאס בלבד במסגרת האחריות הכוללת לאירוע הכניסה גורמים רבים, בעיקר בעולם הערבי, לרבות מצרים, קטר וטורקיה, לחששות מפני תגובתה של ארצות הברית.

בחודשים האחרונים הלכה והתקבעה, בעולם הערבי בכלל ובלבנון בפרט, התפיסה כי ישראל הביסה את החיזבאללה. אישי ציבור רבים בלבנון, כולל מקורבים לחיזבאללה, הבהירו במפורש את דעתם כי החיזבאללה הובס ומעתה עליו להניח את נשקו ולאפשר כינון הסכם שלום ישראלי-לבנוני.

האופציה של מתקפה ישראלית נגד איראן הפכה להיות הרבה יותר קונקרטי ומעשית מבעבר. זאת על רקע הפגיעה הישראלית הקשה באיראן, כולל במתקן גרעיני חשוב שלה, שחשפה את חולשתה הצבאית של איראן ברבים. אם נכונות ההערכות שהיא נותרה כמעט ללא יכולת הגנה אווירית משמעות הדבר שיכולתה לסכל מתקפה ישראלית עליה נפגעה בצורה משמעותית מאוד. מעבר לכך, הפגיעה הקשה בחיזבאללה שללה ממנה מרכיב משמעותי מאוד שאמור היה להרתיע את ישראל מתקיפה באיראן. כניסתו של טראמפ כנשיא מבטיחה, קרוב לוודאי, בניגוד לעבר, עמדה אמריקנית אוהדת כלפי מתקפה ישראלית נגד איראן, בוודאי במקרה שבו תדחה איראן את הצעת הנשיא טראמפ למשא ומתן שאחריתו ביטול מוחלט של תוכנית הגרעין הצבאי. האופציה של מתקפה משולבת ישראלית-אמריקנית כיום נראית ריאלי מאי פעם בעבר. התרסקות משטרו של אסד תרמה אף היא להחלשת מעמדה האסטרטגי של איראן, והעצימה את הסבירות של מתקפה ישראלית נגדה.

לאור האמור לעיל, ניתן להניח קיומה של תשתית למפנה אסטרטגי במעמדה של מדינת ישראל, בעיקר בזירה האזורית. המזרח התיכון שהיה קיים לאורך שנים התרסק מכל בחינה שהיא. קיימת עכשיו אפשרות ריאלי של בניית מזרח תיכון חדש. המעצמות הגדולות ומדינות מובילות באזור נמצאות, מבחינה היסטורית, במצב שבו נמצאה אירופה לאחר מלחמת העולם השנייה - נפילת ציר הרשע בהובלת גרמניה הנאצית ועליית מעמדה של ארצות הברית כגורם מוביל בזירה הבינלאומית.

הנשיא טראמפ, אולי מבלי שהתכוון לכך, נתן דחיפה משמעותית למימוש האופציה של מזרח תיכון חדש באמצעות תביעותיו לקבלת שליטה ברצועת עזה והעברת תושביה הפלסטינים למדינות אחרות, כמו גם שליטה טריטוריאלית על האי גרינלנד, הנתון תחת ריבונות של דנמרק, על קנדה ועל תעלת פנמה. העובדה שהנשיא טראמפ לא היסס להבהיר כי הוא מוכן להשתמש בכוח צבאי וכלכלי כדי להשיג את יעדיו, יוצרת לגיטימציה ברורה להובלת שינוי המערכת המזרח-תיכונית.

המלצות

לישראל ניתנת עתה הזדמנות חסרת תקדים לשדרוג מעמדה הגיאוגרפי. כדי להשיג זאת עליה לפעול על בסיס כמה כיוונים: הבטחת יציבות פוליטית בתוך מדינת ישראל שתבטיח את

**המזרח התיכון
שהיה קיים לאורך
שנים התרסק.
קיימת עכשיו
אפשרות ריאלי
של בניית מזרח
תיכון חדש**

תפקודה התקין של הממשלה; חיזוק מעמדו של ראש הממשלה; מערכת יחסים תקינה בין הדרג המדיני והצבאי; הסדר המחלוקת המשפטית; הבטחת יציבותה של הכלכלה הישראלית.

גיבוש היעדים האסטרטגיים שישראל רוצה להשיג במסגרת פוליטית רחבה ככל האפשר; דהיינו, כולל האופוזיציה בכנסת. זאת תוך תיאום מערכת הבנות אסטרטגיות רחבה ככל האפשר מול ממשל הנשיא טראמפ, שתכלול בהכרח הסכמות בסוגיות העיקריות הבאות:

חיסול האופציה הגרעינית של איראן. מנקודת ראותה של מדינת ישראל עדיף שהדבר ייעשה באמצעים מדיניים: אולטימטום אמריקני לאיראן להתפרק מרצונה מיכולותיה הגרעיניות תחת פיקוח בינלאומי מלא על כך. אם תסכים איראן לכך יוסרו מעליה הסנקציות הכלכליות; ארצות הברית תפעל לשיפור מצבה הכלכלי ולהסרת החרמות עליה בזירה הבינלאומית. אם איראן תסרב יובהר לה שארצות הברית, בשילוב עם ישראל, תוביל להשמדת פרויקט הגרעין שלה. האיום האמריקני חייב להבהיר שהמהלך הצבאי עלול לכלול גם פגיעה בהנהגה האיראנית וגם פגיעה בכלכלת איראן.

הגעה להבנות עם טורקיה סביב המבנה הגיאופוליטי החדש של המזרח התיכון. ישראל חייבת להבהיר לממשל טראמפ שהיא מכבדת את מעמדה של טורקיה באזור ומכירה בזכותה לקדם את מעמדה הביטחוני באזור. לישראל יש אינטרס לבסס מערכת יחסים קרובה עם טורקיה, במישור המדיני, הביטחוני והכלכלי. היא מצפה במקביל שגם טורקיה תכיר בזכותה של מדינת ישראל לבסס את מעמדה האסטרטגי באופן שימנע מאירועים כמו מתקפת ה-7 באוקטובר 2023 להתרחש. במסגרת זו ניתן יהיה להגיע להבנות סביב יצירת אזורי חיץ ורצועות ביטחון למדינת ישראל מול סוריה, לבנון ורצועת עזה. ישראל תשאף להגיע להבנות עם טורקיה סביב מימוש זכות ההגדרה העצמית של הכורדים ושל הדרוזים באופן שיישמרו האינטרסים הביטחוניים של טורקיה.

מערכת ההבנות של ישראל עם ארצות הברית תצטרך לכלול גם שדרוג יחסיה של ישראל עם יוון וקפריסין, בעיקר במישור האנרגטי. ישראל לא תוכל להשלים עם ניסיונות מתמשכים של טורקיה לסכל קידום מעמדה הכלכלי באמצעות התקשרויות עם שתי המדינות שצוינו לעיל. ישראל תשאף להגיע להבנות בסוגיה זו בחסות אמריקנית.

ישראל תצטרך להבהיר לארצות הברית שהיא רואה בחומרה רבה את פעילותה של מצרים בשנים האחרונות מול החמאס. ישראל יודעת היטב שמצרים שימשה גורם מוביל בחימוש תנועת החמאס ברצועת עזה. פעילות זו מהווה הפרה חמורה של הסכם השלום עם מצרים שנחתם בחסות ארצות הברית. ישראל גילתה איפוק רב ביחסה לתופעה זו. היא נמנעה מהצבתה על סדר היום. ממשלת ישראל גם נמנעת מהתייחסות לידיעות בדבר מעורבותה של מצרים במתקפת החמאס ב-7 באוקטובר 2023. עם זאת ישראל חייבת לקבלת ביטחונות שתופעות אלה לא יישנו.

ישראל תצטרך לשאוף להביא לקיבוע מעמדה ביהודה ושומרון, כך שהבעיה הפלסטינית תרד מסדר היום העולמי. היא תצטרך להביא את הממשל בארצות הברית להכרה שבלי קשר לשאלה אם מדינה פלסטינית היא נוסחה חיובית או שלילית, היא בכל מקרה לא מציאותית בניסיונות הקיימות. ייתכן שנוסחת האוטונומיה הישנה שאומצה בזמנו על ידי ממשלת בגין, או מתכונת של שילוב ישות פלסטינית בארכיטקטורה האזורית החדשה והנחת תשתית לפדרציה פלסטינית מוחלשת כבסיס לקונפדרציה עתידית עם ירדן בעתיד, תימצאנה כמתאימות יותר להסדר גם בימינו אלה. תפקידו של הממשל יהיה גם לשכנע את סעודיה ומדינות ערביות אחרות שלא

להתעקש על הנוסחה של "מדינה פלסטינית", במתכונת המוגדרת על ידי הפלסטינים ו/או נשענת על פרדיגמת שתי המדינות המסורתית, שאיבדה מתקפותה, כתנאי לנורמליזציה עם ישראל.

ולבסוף, יועצו הקרוב של הנשיא טראמפ אלון מאסק הצהיר באחרונה שצריך להשמיד את החמאס כיוון שהוא מחנך לשנאה. יש ביכולת הממשל כיום להכריח את העולם הערבי להפסיק את החינוך לשנאה כלפי ישראל. זו משימה ארוכת שנים וקשה ליישום, אך בכוחו של הממשל החדש להבהיר כי מדינה שתמשיך לחנך את ילדיה לשנאה לא תזכה לסיוע אמריקני. ארצות הברית תבהיר שמומחים שלה יבדקו את ספרי הלימוד ויובילו לסנקציות על מדינות שלא יפגינו מאמץ, לפחות הדרגתי, לשנות את היחס כלפי מדינת ישראל.